OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO VERICY TRSTENJAK
przedstawiona w dniu 8 września 2011 r.[1]

I — Wprowadzenie

1. Niniejszy wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Okresní Soud w Chebie (zwany dalej „sądem krajowym") dotyczy wykładni rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych[2].

2. Sąd krajowy zmierza zasadniczo do ustalenia, czy przepisy rozporządzenia nr 44/2001 stoją na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego, zgodnie z którym w razie wytoczenia powództwa przeciwko pozwanemu, którego miejsce zamieszkania nie jest znane, można ustanowić kuratora reprezentującego pozwanego w trakcie tego postępowania. Niniejsza sprawa jest merytorycznie związana ze sprawą C-292/10 G.[3], w której zadane zostały częściowo podobne pytania.

3. Następnie sąd krajowy pyta w tym kontekście, czy w myśl art. 24 rozporządzenia nr 44/2001 sąd ten może być właściwy, jeżeli rzeczony kurator wda się w spór, nie podnosząc zarzutu braku jurysdykcji sądu krajowego (czynność zwana dalej „wdaniem się w spór bez podniesienia zarzutu braku jurysdykcji").

4. Ponadto sąd krajowy zmierza do ustalenia, czy z umowy dotyczącej właściwości miejscowej w sposób dorozumiany może wynikać również umowa dotycząca jurysdykcji międzynarodowej w rozumieniu art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 oraz w jaki sposób ewentualny brak mocy wiążącej umowy dotyczącej właściwości miejscowej ze względu na nieuczciwy charakter jej warunków zgodnie z art. 3 ust. 1 i art. 6 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich[4] może wpłynąć na skuteczność umowy dotyczącej jurysdykcji międzynarodowej.

1 — Język oryginału: niemiecki.
2 — Dz.U. L 12, s. 1.
3 — Dz.U. C 346, s. 23.
4 — Dz.U. L 95, s. 29.

II — Przepisy mające zastosowanie w sprawie

2. Rozporządzenie nr 44/2001

A — *Prawo Unii* [5]

6. Rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. zawiera uregulowania dotyczące jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych [6]. Motywy 2, 3, 11 i 13 tego rozporządzenia mają następujące brzmienie:

1. Karta praw podstawowych

5. Artykuł 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „Kartą") określa prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu. Ustępy 1 i 2 tego artykułu stanowią:

„(2) Różnice pomiędzy przepisami poszczególnych państw o jurysdykcji i uznawaniu orzeczeń utrudniają należyte funkcjonowanie rynku wewnętrznego. Dlatego nieodzownym jest wydanie przepisów celem ujednolicenia przepisów o jurysdykcji w sprawach cywilnych i handlowych oraz uproszczenia formalności ze względu na szybkie i nieskomplikowane uznawanie i wykonywanie orzeczeń z państw członkowskich związanych niniejszym rozporządzeniem

„Każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem, zgodnie z warunkami przewidzianymi w niniejszym artykule.

(3) Dziedzina ta objęta jest współpracą sądową w sprawach cywilnych w rozumieniu art. 65 Traktatu.

Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy. Każdy ma możliwość uzyskania porady prawnej, skorzystania z pomocy obrońcy i przedstawiciela".

[…]

(11) Przepisy o jurysdykcji powinny być w wysokim stopniu przewidywalne i powinny zależeć zasadniczo od miejsca zamieszkania pozwanego, a tak

5 — W oparciu o terminologię przyjętą w TUE i TFUE pojęcie „prawo Unii" będzie stosowane jako pojęcie zbiorcze obejmujące zarówno prawo wspólnotowe, jak i prawo Unii. W zakresie, w jakim poniżej istotne będą poszczególne przepisy prawa pierwotnego, powołane będą przepisy mające zastosowanie ratione temporis.

6 — Poniżej cytowane będą uregulowania rozporządzenia nr 44/2001 mające w sprawie zastosowanie ratione temporis.

ustalona jurysdykcja powinna mieć miejsce zawsze, z wyjątkiem kilku dokładnie określonych przypadków, w których ze względu na przedmiot sporu lub umowę stron uzasadnione[y] jest inne[y] kryterium powiązania [łącznik]. Siedziba osób prawnych musi być zdefiniowana wprost w rozporządzeniu celem wzmocnienia przejrzystości wspólnych przepisów i uniknięcia konfliktów kompetencyjnych.

[…]

(13) W sprawach dotyczących ubezpieczenia, umów zawartych pomiędzy konsumentami i z zakresu prawa pracy strona słabsza powinna być chroniona przez przepisy jurysdykcyjne dla niej bardziej korzystne niż przepisy ogólne".

7. Sekcja II rozdziału II określa zasady dotyczące jurysdykcji. Zawarte w tej sekcji art. 2, 3 i 4 rozporządzenia stanowią:

„*Artykuł 2*

1. Z zastrzeżeniem przepisów niniejszego rozporządzenia osoby mające miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego mogą być pozywane, niezależnie od ich obywatelstwa, przed sądy tego państwa członkowskiego.

2. Do osób, które nie są obywatelami państwa członkowskiego, w którym mają miejsce zamieszkania, stosuje się przepisy jurysdykcyjne właściwe dla obywateli tego państwa.

Artykuł 3

1. Osoby mające miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego mogą być pozywane przed sądy innego państwa członkowskiego tylko zgodnie z przepisami sekcji 2–7 niniejszego rozdziału.

2. W szczególności nie mają wobec tych osób zastosowania krajowe przepisy jurysdykcyjne wymienione w załączniku I.

Artykuł 4

1. Jeżeli pozwany nie ma miejsca zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, jurysdykcję sądów każdego państwa członkowskiego, z zastrzeżeniem art. 22 i 23, określa prawo tego państwa.

2. Przeciwko pozwanemu, który nie ma miejsca zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, każda osoba mająca miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, niezależnie od posiadanego obywatelstwa, może powoływać się w tym państwie na obowiązujące tam przepisy jurysdykcyjne, w szczególności te, które są wymienione w załączniku I, jak obywatel tego państwa".

8. Sekcja 4 reguluje jurysdykcję w sprawach dotyczących umów z udziałem konsumentów. Zawiera ona art. 15, 16 i 17. Artykuł 15 ma następujące brzmienie:

„1. Jeżeli przedmiotem postępowania jest umowa lub roszczenia z umowy, którą zawarła osoba, konsument, w celu, który nie może być uważany za działalność zawodową lub gospodarczą tej osoby, jurysdykcję określa się na podstawie niniejszej sekcji, bez uszczerbku dla art. 4 oraz art. 5 pkt 5

[…]

b) jeżeli chodzi o umowę pożyczki spłacanej ratami lub inną umowę kredytową, która przeznaczona jest do finansowania kupna rzeczy tego rodzaju; lub

c) we wszystkich innych przypadkach, gdy druga strona umowy w państwie członkowskim, na terytorium którego konsument ma miejsce zamieszkania, prowadzi działalność zawodową lub gospodarczą lub taką działalność w jakikolwiek sposób kieruje do tego państwa członkowskiego lub do kilku państw włącznie z tym państwem członkowskim, a umowa wchodzi w zakres tej działalności".

Zgodnie z art. 16 ust. 2 tego rozporządzenia:

„Kontrahent może wytoczyć powództwo przeciwko konsumentowi tylko przed sądy państwa członkowskiego, na którego terytorium konsument ma miejsce zamieszkania".

Artykuł 17 ust. 3 ma następujące brzmienie:

„Od przepisów niniejszej sekcji można odstąpić na podstawie umowy tylko wówczas,

[…]

3. jeżeli została ona zawarta między konsumentem a jego kontrahentem, którzy w chwili zawarcia umowy mają miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu w tym samym państwie członkowskim, a umowa ta uzasadnia jurysdykcję sądów tego państwa członkowskiego, chyba że taka umowa nie jest dopuszczalna według prawa tego państwa członkowskiego".

9. Przedmiotem sekcji VII rozporządzenia nr 44/2001 są umowy dotyczące jurysdykcji; sekcja ta zawiera art. 23 i 24.

10. Artykuł 23 ust. 5 rozporządzenia stanowi:

„Umowy dotyczące jurysdykcji i odpowiednie przepisy zawarte w warunkach powołania »trustu« nie wywołują skutku prawnego, jeżeli są sprzeczne z przepisami art. 13, 17 i 21 albo jeżeli sądy, których jurysdykcja została wyłączona przez strony w umowie, mają wyłączną jurysdykcję na podstawie art. 22".

11. Artykuł 24 rozporządzenia stanowi:

„Jeżeli sąd państwa członkowskiego nie ma jurysdykcji na podstawie innych przepisów niniejszego rozporządzenia, uzyskuje on jurysdykcję, jeżeli pozwany przed tym sądem wda się w spór. Zasada ta nie ma zastosowania, jeżeli pozwany wdaje się w spór w tym celu, aby podnieść zarzut braku jurysdykcji lub jeżeli inny sąd ma na podstawie art. 22 jurysdykcję wyłączną".

12. Zgodnie z art. 26 ust. 1 i 2 tego rozporządzenia:

„1. Jeżeli pozwany, który ma miejsce zamieszkania w jednym państwie członkowskim, jest pozwany przed sąd innego państwa członkowskiego i nie wdaje się w spór, sąd z urzędu stwierdza brak swej jurysdykcji, jeżeli jego jurysdykcja nie wynika z przepisów niniejszego rozporządzenia.

2. Sąd zawiesza postępowanie do czasu ustalenia, że pozwany miał możliwość uzyskania dokumentu wszczynającego postępowanie albo dokumentu równorzędnego w czasie umożliwiającym mu przygotowanie obrony, albo że podjęte zostały wszelkie niezbędne do tego czynności".

13. Rozdział V rozporządzenia zawiera przepisy ogólne. Należący do tego rozdziału art. 59 rozporządzenia stanowi:

„1. Jeżeli wymaga ustalenia, czy strona ma miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, którego sądy rozpoznają sprawę, sąd stosuje swoje prawo.

2. Jeżeli strona nie ma miejsca zamieszkania w państwie członkowskim, którego sądy rozpoznają sprawę, sąd w celu ustalenia, czy strona ma miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim, stosuje prawo tego państwa członkowskiego".

14. Rozdział VII rozporządzenia określa stosunek rozporządzenia do innych aktów prawnych. Zawarty w tym rozdziale art. 67 ma następujące brzmienie:

„Niniejsze rozporządzenie nie narusza stosowania przepisów, które regulują jurysdykcję lub uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach szczególnych i które zawarte są we wspólnotowych aktach prawnych lub w prawie poszczególnych państw członkowskich, zharmonizowanym w wykonaniu takich aktów".

3. Dyrektywa 93/13

15. Dyrektywa 93/13 dotyczy nieuczciwych warunków umownych w umowach konsumenckich.

16. Zgodnie z art. 3 tej dyrektywy:

„1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

[…]

3. Załącznik zawiera przykładowy i niewyczerpujący wykaz warunków, które mogą być uznane za nieuczciwe".

17. Zgodnie z pkt 1 lit. q) załącznika warunkami określonymi w art. 3 ust. 3 są warunki, których celem lub skutkiem jest wyłączenie lub ograniczenie prawa konsumenta do wystąpienia z powództwem lub skorzystania z innego środka zabezpieczającego, zwłaszcza zaś żądanie od konsumenta poddania sporów wyłącznie pod arbitraż nieobjęty przepisami prawa, bezprawne ograniczenie dostępności dowodów lub przerzucenie na konsumenta ciężaru dowodu, który w związku ze stosowanym prawem powinna dostarczyć druga strona umowy.

18. Artykuł 5 zdanie pierwsze i drugie dyrektywy stanowi, co następuje:

„W przypadku umów, w których wszystkie lub niektóre z przedstawianych konsumentowi warunków wyrażone są na piśmie, warunki te muszą zawsze być sporządzone prostym i zrozumiałym językiem. Wszelkie wątpliwości co do treści warunku należy interpretować na korzyść konsumenta".

19. Artykuł 6 ust. 1 dyrektywy stanowi:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków".

B — *Prawo krajowe*

20. Paragraf 173 ust. 1 občanskego soudního řádu (kodeksu postępowania cywilnego, zwanego dalej „OSŘ") określa, że nakaz zapłaty doręcza się pozwanemu do rąk własnych.

21. Zgodnie z art. 29 ust. 3 OSŘ dla osoby, której miejsce pobytu nie jest znane, której nie można było dokonać doręczenia na znany adres zagraniczny, chorej psychicznie lub która z innych powodów zdrowotnych trwale nie może brać udziału w postępowaniu lub która nie jest w stanie wyrażać się w sposób zrozumiały, można ustanowić kuratora.

III — Okoliczności faktyczne, postępowanie przed sądem krajowym i pytania prejudycjalne

A — *Okoliczności faktyczne*

22. Powód w postępowaniu przed sądem krajowym jest osobą prawną prawa czeskiego mającą siedzibę w Republice Czeskiej. Pozwany w postępowaniu przed sądem krajowym jest obywatelem niemieckim.

23. W dniu 19 sierpnia 2005 r. powód i pozwany w postępowaniu przed sądem krajowym zawarli umowę o kredyt hipoteczny. Kredyt ten przeznaczony był na sfinansowanie kupna nieruchomości. W momencie zawarcia umowy pozwany w postępowaniu przed sądem krajowym miał miejsce zamieszkania w Republice Czeskiej.

24. W art. 8 pkt 8 rzeczonej umowy kredytowej powód i pozwany w sporze przed sądem krajowym uzgodnili, że wszelkie spory będą poddane jurysdykcji sądu właściwego ze względu na siedzibę powoda w postępowaniu przed sądem krajowym, wpisaną do rejestru handlowego w chwili wnoszenia powództwa.

B — *Postępowanie przed sądem krajowym*

25. W dniu 16 września 2008 r. powód w postępowaniu krajowym wniósł przeciwko pozwanemu przed sądem krajowym pozew, w którym domaga się zapłaty kwoty 4 383 584,60 CZK wraz z odsetkami za zwłokę z tytułu niewykonania zobowiązań wynikających z umowy kredytowej. W dniu 16 października 2008 r. sąd krajowy wydał stosowny nakaz zapłaty.

26. Spełnienie określonego w § 173 ust. 1 OSŘ wymogu doręczenia nakazu zapłaty pozwanemu w postępowaniu krajowym do rąk własnych okazało się niemożliwe. Pozwany w postępowaniu krajowym nie zamieszkiwał pod adresem Žižkova 356, Velká Hleďsebe (CZ), wskazanym przez powoda w postępowaniu krajowym jako miejsce jego zamieszkania. W Centralnej Ewidencji Obywateli jako miejsce stałego pobytu pozwanego w postępowaniu krajowym widnieje adres Třída Vítězství 30/30 w Mariańskich Łaźniach. Jednakże z informacji uzyskanych w dniu 20 lutego 2009 r. ze Służby ds.

Cudzoziemców Policji Republiki Czeskiej wynika, że pozwany nie zamieszkiwał również pod adresem zarejestrowanym w Centralnej Ewidencji Obywateli. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez policję w dniu 2 czerwca 2009 r. pozwany w postępowaniu krajowym podczas pobytów w Republice Czeskiej zamieszkuje jedynie w pensjonatach lub mieszkaniach prywatnych. Zgodnie z informacjami Służby więziennej Republiki Czeskiej przekazanymi w dniu 20 lutego 2009 r., do dnia 18 lutego 2009 r. pozwany w postępowaniu krajowym nie odbywał kary pozbawienia wolności ani nie był zatrzymany na terytorium Republiki Czeskiej. Sąd nie był też w stanie ustalić, czy pozwany ma krewnych na terytorium Republiki Czeskiej, którzy mogliby udzielić sądowi wskazówek co do jego miejsca pobytu. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez sąd krajowy, żadnego z wyżej wymienionych miejsc nie można uznać w myśl prawa krajowego za miejsce zamieszkania. Z tego względu sąd wywnioskował, że pozwany w postępowaniu krajowym nie ma miejsca zamieszkania na terytorium Republiki Czeskiej.

27. W dniu 8 września 2009 r. nakaz zapłaty uchylono ze względu na brak możliwości jego doręczenia. W celu kontynuacji postępowania postanowieniem z dnia 3 czerwca 2009 r., działając w oparciu o § 29 ust. 3 OSŘ, sąd krajowy ustanowił dla pozwanego w postępowaniu krajowym, jako osoby, której miejsce pobytu nie jest znane, kuratora w osobie adwokata Josefa Heyduka. Pismem z dnia 26 października 2009 r. kurator podniósł zarzuty co do istoty sprawy dotyczące roszczeń ubocznych podniesionych w powództwie.

C — *Pytania prejudycjalne*

28. We wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, który wpłynął do sekretariatu Trybunału w dniu 5 lipca 2010 r., sąd krajowy zadał następujące pytania prejudycjalne:

„1. Czy okoliczność, że jedna ze stron postępowania sądowego jest obywatelem państwa innego niż państwo, w którym toczy się postępowanie, powoduje skutki transgraniczne w rozumieniu art. 81 TFUE, co jest jednym z warunków stosowania rozporządzenia nr 44/2001?

2. Czy rozporządzenie nr 44/2001 stoi na przeszkodzie stosowaniu przepisów krajowych umożliwiających wszczęcie postępowania przeciwko osobie, której miejsce pobytu jest nieznane?

3. W razie udzielenia odpowiedzi przeczącej na pytanie drugie – czy podejmowanie czynności procesowych przez kuratora, ustanowionego dla pozwanego przez sąd, można uznać za poddanie się pozwanego jurysdykcji sądu, do którego wpłynął pozew w rozumieniu art. 24 rozporządzenia

nr 44/2001, nawet jeżeli przedmiotem sporu jest roszczenie oparte na umowie z udziałem konsumenta, a jurysdykcja sądów Republiki Czeskiej w omawianej sprawie byłaby wykluczona na mocy art. 16 ust. 2 tego rozporządzenia?

4. Czy wskazanie w drodze umowy konkretnego sądu jako właściwego miejscowo można uznać za podstawę jurysdykcji międzynarodowej wybranego sądu w rozumieniu art. 17 ust. 3 rozporządzenia nr 44/2001, a jeżeli tak, to czy znajduje to zastosowanie również w wypadku, gdy klauzula jurysdykcyjna jest nieważna z powodu naruszenia art. 6 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13?".

IV — Postępowanie przed Trybunałem

29. Powód w postępowaniu krajowym, rządy czeski, duński, francuski, węgierski i niderlandzki oraz Komisja przedstawili uwagi na piśmie.

30. W dniu 25 maja 2011 r. odbyła się rozprawa, w której wzięli udział rząd czeski i duński oraz Komisja; podczas tej rozprawy uzupełnili oni swoje uwagi na piśmie i odpowiadali na pytania.

V — Istotne argumenty uczestników postępowania

A — *W przedmiocie pierwszego pytania prejudycjalnego*

31. Za pomocą pierwszego pytania prejudycjalnego sąd krajowy zmierza do ustalenia, czy przepisy jurysdykcyjne rozporządzenia nr 44/2001 mają zastosowanie. Sąd opiera się przy tym na założeniu, że przesłanką ich stosowania jest istnienie elementu zagranicznego, zastanawia się jednakże, czy element ten występuje już wówczas, gdy pozwany w postępowaniu krajowym jest obywatelem innego państwa członkowskiego.

32. Zdaniem powoda w postępowaniu krajowym, rządów czeskiego, duńskiego, francuskiego i węgierskiego oraz Komisji przesłanką stosowania przepisów jurysdykcyjnych rozporządzenia nr 44/2001 jest występowanie elementu zagranicznego, przy tym Komisja stoi na stanowisku, że występowanie tego elementu należy oceniać w oparciu o okoliczności konkretnej sprawy.

33. W opinii powoda w postępowaniu krajowym, rządów czeskiego i francuskiego oraz Komisji, dla występowania elementu zagranicznego wystarczające jest, aby dana sprawa podnosiła kwestie dotyczące jurysdykcji międzynarodowej sądu, co może zachodzić w przypadku, gdy pozwany w postępowaniu krajowym posiada obywatelstwo innego państwa członkowskiego. Ponadto Komisja przypomina, że w niniejszej sprawie nie jest wiadomo, gdzie znajduje się miejsce zamieszkania pozwanego.

34. Z kolei zdaniem rządów węgierskiego, duńskiego i niderlandzkiego okoliczność, że pozwany jest obywatelem innego państwa członkowskiego, sama w sobie nie uzasadnia w wystarczający sposób stosowania przepisów jurysdykcyjnych rozporządzenia nr 44/2001. Zgodnie z przepisami jurysdykcyjnymi rozporządzenia obywatelstwo nie odgrywa bowiem żadnej roli.

B — *W przedmiocie drugiego pytania prejudycjalnego*

35. Za pomocą drugiego pytania prejudycjalnego sąd krajowy zmierza do ustalenia, czy rozporządzenie nr 44/2001 stoi na przeszkodzie stosowaniu przepisów krajowych takich jak § 29 ust. 3 OSŘ. Zgodnie z tymi przepisami przeprowadzenie postępowań skierowanych przeciwko osobom, których miejsce pobytu nie jest znane, jest umożliwiane poprzez ustanowienie kuratora dla tych osób. Sąd krajowy ma wątpliwości co do zgodności takiego uregulowania w szczególności z art. 2 rozporządzenia.

36. Wszyscy uczestnicy postępowania, którzy zajęli stanowisko w trakcie postępowania, podnoszą, że taki przepis krajowy jest zgodny z wymogami prawa Unii. Ich zdaniem prawo proceduralne nie zostało w pełni zharmonizowane w drodze rozporządzenia, jest zatem nadal określane przez przepisy prawa krajowego. W zakresie, w jakim państwa członkowskie przestrzegają wymogów ustanowionych przez rozporządzenie nr 44/2001, stosowanie takich norm prawa krajowego jest objęte zakresem ich swobodnego uznania.

37. W odniesieniu do określonych w rozporządzeniu zasad dotyczących jurysdykcji międzynarodowej, które należy tu wziąć pod uwagę, rząd czeski i duński podnoszą, że jurysdykcja ta co do zasady jest determinowana przez miejsce zamieszkania pozwanego. Z tego względu do sądu krajowego należy w pierwszej kolejności dokonanie oceny, czy pozwany ma miejsce zamieszkania w Republice Czeskiej lub innym państwie członkowskim, przy czym zgodnie z art. 59 rozporządzenia stosuje się w tym zakresie prawo krajowe danego państwa członkowskiego. W sytuacji gdy sąd krajowy dojdzie do wniosku, że pozwany nie ma miejsca zamieszkania w jakimkolwiek państwie członkowskim, zgodnie z art. 4 rozporządzenia nr 44/2001 jurysdykcję międzynarodową określa prawo krajowe. Rząd czeski proponuje rozwiązanie, zgodnie z którym w takiej sytuacji sąd krajowy mógłby przyjąć fikcję miejsca zamieszkania pozwanego w jakimkolwiek państwie członkowskim, jednakże sam przyznaje, że chodzi tu o rozwiązanie

de lege ferenda. W tym kontekście powód podnosi, że pozwany w postępowaniu krajowym niebędący konsumentem w rozumieniu rozporządzenia ma miejsce zamieszkania w Republice Czeskiej. Uważa on, że ze względu na zawarcie z pozwanym w postępowaniu krajowym umowy długoterminowej mógł on polegać na tym, że pozwany będzie przebywać na terytorium Republiki Czeskiej długookresowo.

38. W zakresie przysługującego pozwanemu prawa do obrony powód w postępowaniu krajowym, rządy węgierski, niderlandzki, francuski i duński podnoszą, że w ramach stosowania rzeczonego uregulowania krajowego należy uwzględnić również art. 26 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001 oraz znajdujące w nim wyraz przysługujące pozwanemu prawo do obrony. Zgodnie z tym przepisem na sądzie krajowym spoczywa obowiązek podjęcia wszelkich czynności niezbędnych do umożliwienia pozwanemu obrony przeciwko powództwu. Ich zdaniem podjęcie tych czynności prowadzi do wystarczającej ochrony przysługującego pozwanemu prawa do obrony wynikającego z art. 47 ust. 2 Karty. Jednakże nie można dokonać takiej wykładni rozporządzenia, iż powodowi odebrana zostanie możliwość występowania z żądaniami wobec strony, której miejsce zamieszkania nie jest znane. Należy bowiem uwzględnić również przysługujące powodowi prawo do skutecznej ochrony sądowej wynikające z art. 47 ust. 1 Karty.

39. Z kolei powód w postępowaniu krajowym i rząd francuski wywodzą, że ustanowienie kuratora zgodnie z § 29 ust. 3 OSŘ nie ogranicza przysługującego pozwanemu prawa do obrony. Przeciwnie, ustanowienie kuratora służy poszanowaniu tego prawa. Rząd czeski wskazuje, że w sytuacji, w której zgodnie z art. 4 rozporządzenia jurysdykcję określa prawo krajowe, rozporządzenie 44/2001 tak czy inaczej nie znajduje zastosowania.

40. W końcu rząd niderlandzki i węgierski wskazują w tej kwestii, iż wyrok wydany w wyniku zastosowania przepisu krajowego takiego jak § 29 ust. 3 OSŘ zgodnie z art. 34 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001 nie może zostać uznany, ani wykonany w innym państwie członkowskim. Również Komisja zaznacza, że w określonych przypadkach może dojść do zastosowania art. 34 pkt 2 rozporządzenia.

C — *W przedmiocie trzeciego pytania prejudycjalnego*

41. Za pomocą trzeciego pytania prejudycjalnego sąd krajowy zmierza do ustalenia, czy poprzez to, że kurator ustanowiony zgodnie z § 29 ust. 3 OSŘ wdał się w spór bez podniesienia zarzutu braku jurysdykcji, sąd ten uzyskał jurysdykcję na mocy art. 24 rozporządzenia 44/2001. W tym kontekście sąd krajowy wskazuje, że umowa kredytowa zawarta

między powodem a pozwanym w postępowaniu krajowym stanowi umowę z udziałem konsumenta w rozumieniu art. 15 ust. 1 lit. c) rozporządzenia 44/2001. W związku z tym w myśl art. 16 ust. 2 rozporządzenia właściwe są sądy państw członkowskich, w których konsument ma miejsce zamieszkania.

42. W opinii Komisji, rządów węgierskiego, francuskiego i czeskiego art. 24 rozporządzenia 44/2001 stosuje się także do spraw dotyczących umów zawartych z konsumentami.

43. Jednakże zdaniem rządów czeskiego, niderlandzkiego i francuskiego oraz Komisji wdanie się w spór przez kuratora nie stanowi wdania się w spór w rozumieniu art. 24 rozporządzenia 44/2001. Komisja wywodzi w tym zakresie, że wykładni pojęcia wdania się w spór przez pozwanego w rozumieniu art. 24 rozporządzenia należy dokonywać w sposób autonomiczny. Ochrona prawa do obrony wymaga, aby w sytuacji takiej jak w niniejszej sprawie nie przyjmować wdania się w spór przez pozwanego w rozumieniu art. 24 rozporządzenia, i to niezależnie od pozycji prawnej kuratora nadanej mu w prawie krajowym.

44. Natomiast rząd węgierski i skarżący w postępowaniu krajowym wychodzą z założenia, że wdanie się w spór przez kuratora skutkuje uzyskaniem przez sąd krajowy jurysdykcji zgodnie z art. 24 rozporządzenia 44/2001. Uprawnienia kuratora podlegają ocenie w świetle przepisów prawa krajowego.

45. Zdaniem rządu duńskiego kwestię uzyskania jurysdykcji wskutek wdania się w spór przez kuratora zgodnie z art. 24 rozporządzenia nr 44/2001 należy oceniać indywidualnie w każdej sprawie.

D — *W przedmiocie czwartego pytania prejudycjalnego*

46. Za pomocą czwartego pytania prejudycjalnego sąd krajowy zmierza w pierwszej kolejności do ustalenia, czy umowę dotyczącą właściwości miejscowej konkretnego sądu można uznać również za dorozumianą umowę dotyczącą jurysdykcji międzynarodowej sądów danego państwa członkowskiego w rozumieniu art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001. Ponadto sąd zmierza do ustalenia, czy brak mocy wiążącej umowy dotyczącej właściwości miejscowej ze względu na nieuczciwy charakter jej warunków w rozumieniu z art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 może mieć także wpływ na taką dorozumianą umowę dotyczącą jurysdykcji międzynarodowej.

47. Rządy czeski, duński i francuski oraz Komisja podnoszą, iż taka umowa stanowi zawartą w sposób dorozumiany umowę jurysdykcyjną w rozumieniu art. 17 pkt 3 rozporządzenia 44/2001. Zdaniem rządu węgierskiego należy przy tym dokonać następującego rozróżnienia: w zakresie, w jakim występuje element zagraniczny, taka klauzula mogłaby stanowić klauzulę dotyczącą jurysdykcji międzynarodowej w rozumieniu art. 17 pkt 3 rozporządzenia. Natomiast w przypadku braku elementu zagranicznego taką klauzulę można by uznać za klauzulę dotyczącą jurysdykcji międzynarodowej jedynie wówczas, gdyby nie było to sprzeczne z wolą stron.

48. Ponadto rząd francuski i Komisja podnoszą, że do sądu krajowego należy badanie z urzędu nieuczciwego charakteru warunku umownego w rozumieniu art. 6 dyrektywy 93/13.

49. W opinii powoda w postępowaniu krajowym omawianego warunku umowy nie należy oceniać jako nieuczciwego w rozumieniu art. 6 dyrektywy 93/13, gdyż po pierwsze nie zawarto umowy z udziałem konsumenta, a po drugie odległość między siedzibą powoda w postępowaniu krajowym w Pradze a miejscem zamieszkania pozwanego w postępowaniu krajowym nie jest bardzo duża.

50. W końcu rządy czeski i węgierski stoją na stanowisku, że powyższa umowa dotycząca jurysdykcji międzynarodowej jest ważna również w przypadku, gdy zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 klauzula dotycząca właściwości miejscowej nie jest wiążąca. W tym zakresie art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 należy uznać za lex specialis w stosunku do art. 3 ust. 1 i art. 6 dyrektywy 93/13. Natomiast rządy duński i francuski oraz Komisja podnoszą w tym względzie, że niemający mocy wiążącej warunek umowy w rozumieniu art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie może stanowić wiążącej umowy dotyczącej jurysdykcji międzynarodowej w rozumieniu art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001.

VI — Ocena prawna

51. Postępowanie przed sądem krajowym charakteryzuje się tym, że powód przed sądem krajowym wniósł powództwo przeciwko pozwanemu, którego miejsce zamieszkania nie jest znane. Zgodnie z § 29 ust. 3 OSŘ w takiej sytuacji sąd krajowy może ustanowić dla pozwanego kuratora. Jednakże powstaje pytanie, czy w takich okolicznościach kontynuacja postępowania przez sąd krajowy jest zgodna z wymogami prawa Unii, w szczególności z przepisami rozporządzenia nr 44/2001.

52. Ze względu na to, że powyższe cztery pytania prejudycjalne zadane przez sąd krajowy są ze sobą ściśle powiązane, dokonam ich wspólnej oceny. W pierwszej kolejności należy poruszyć kwestię, czy stosowanie uregulowania takiego jak § 29 ust. 3 OSŘ jest co do zasady zgodne z rozporządzeniem nr 44/2001 (A). Na pytanie to należy odpowiedzieć twierdząco. Jednakże w ramach stosowania takiego przepisu sąd krajowy jest zobowiązany uwzględnić wymogi prawa Unii, wynikające w szczególności z rozporządzenia. Składają się na nie przede wszystkim zawarte w rozporządzeniu przepisy jurysdykcyjne (B), a ponadto minimalne wymagania dotyczące przysługującego pozwanemu prawa do obrony (C).

A — *Zasadnicza zgodność przepisu takiego jak § 29 ust. 3 OSŘ z prawem Unii*

53. Jak wynika z postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, ustanowienie kuratora zgodnie z § 29 ust. 3 OSŘ pozwala na kontynuację postępowania przeciwko pozwanemu w postępowaniu krajowym, mimo że jego miejsce zamieszkania nie jest znane, a jemu samemu nie doręczono pozwu.

54. Uregulowania rozporządzenia nr 44/2001 co do zasady nie stoją na przeszkodzie stosowaniu powyższego uregulowania krajowego. Celem rozporządzenia nr 44/2001 było bowiem ujednolicenie zasad dotyczących ustalenia jurysdykcji sądowej w sprawach cywilnych i handlowych w stosunkach między państwami członkowskimi oraz ułatwienie wykonywania orzeczeń sądowych, a nie dalsza harmonizacja uregulowań proceduralnych państw członkowskich [7]. Zatem co do zasady przyjęcie przepisu proceduralnego takiego jak § 29 ust. 3 OSŘ, zgodnie z którym można ustanowić kuratora dla pozwanego, którego miejsce zamieszkania nie jest znane, tak aby możliwa była kontynuacja prowadzonego przeciwko niemu postępowania, objęte jest zakresem swobodnego uznania państw członkowskich [8].

55. Niemniej jednak w ramach stosowania prawa krajowego na sądzie krajowym spoczywa obowiązek zapewnienia pełnej skuteczności prawa Unii. W przypadku takim jak niniejszy sąd uwzględnia w szczególności przepisy jurysdykcyjne określone w rozporządzeniu nr 44/2001 oraz zapewnia ochronę przysługującego pozwanemu prawa do obrony [9].

7 — Wyrok Trybunału z dnia 5 lutego 2004 r. w sprawie C-18/02 DFDS Torline, Rec. s. I-1417, pkt 23. W przedmiocie konwencji brukselskiej zob. wyroki Trybunału: z dnia 15 maja 1990 r. w sprawie C-365/88 Hagen, Rec. s. I-1845, pkt 17; z dnia 7 marca 1995 r. w sprawie C-68/93 Shevill i in., Rec. s. I-415, pkt 35.

8 — Zobacz wyrok Trybunału z dnia 11 czerwca 1985 r. w sprawie 49/84 Debaecker i Plouvier, Rec. s. 1779, pkt 10 i nast., w którym Trybunał uznał istnienie takich zasad i stwierdził, że nie są one co do zasady niezgodne z reżimem konwencji brukselskiej.

9 — Wyżej wymienione w przypisie 7 wyroki: w sprawie Hagen, pkt 20; w sprawie Shevill, pkt 36.

B — *W przedmiocie uwzględnienia przepisów jurysdykcyjnych zawartych w rozporządzeniu nr 44/2001*

56. Ustanowienie kuratora dla pozwanego w postępowaniu krajowym nie zwalnia sądu krajowego z obowiązku przestrzegania przepisów jurysdykcyjnych zawartych w rozporządzeniu nr 44/2001. Przepisy te znajdują zastosowanie w sprawie takiej jak niniejsza (1). Z tego względu sąd krajowy musi zbadać, czy w myśl tych przepisów ma jurysdykcję w sprawie (2).

1. W przedmiocie stosowania przepisów jurysdykcyjnych zawartych w rozporządzeniu nr 44/2001

57. Jak wynika z pierwszego pytania prejudycjalnego, sąd krajowy zmierza do ustalenia, czy w przypadku takim jak niniejszy stosuje się przepisy jurysdykcyjne zawarte w rozporządzeniu nr 44/2001.

58. Na pytanie to należy odpowiedzieć twierdząco.

59. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału [10], które wprawdzie zostało wydane jeszcze w odniesieniu do przepisów jurysdykcyjnych konwencji brukselskiej, niemniej jednak znajduje odpowiednie zastosowanie w odniesieniu do rozporządzenia nr 44/2001 [11], zastosowanie tych przepisów wymaga istnienia elementu zagranicznego [12]. Dla istnienia takiego elementu zagranicznego wystarczające jest, aby sąd państwa członkowskiego miał wątpliwości co do własnej jurysdykcji międzynarodowej [13].

60. Sprawa taka jak niniejsza powoduje powstanie takich wątpliwości.

61. Wątpliwości te mogą bowiem powstać nie tylko w przypadkach, gdy inne państwa mają związek ze sprawą ze względu na miejsce zamieszkania stron, powód sporu lub miejsce spornego zdarzenia. Również okoliczność, iż pozwany w postępowaniu krajowym jest obywatelem innego państwa członkowskiego [14] oraz że jego miejsce zamieszkania nie jest znane sądowi krajowemu, może prowadzić do powstania wątpliwości co do jurysdykcji międzynarodowej sądu.

62. Ponadto sens i cel art. 16 ust. 2 rozporządzenia 44/2001 przemawia za tym, aby w sprawie takiej jak niniejsza stosować przepisy jurysdykcyjne zawarte w rozporządzeniu. Zgodnie z tymi przepisami konsument może być pozywany co do zasady jedynie przed sądy państwa, w którym ma on miejsce

10 — Wyrok z dnia 1 marca 2005 r. w sprawie C-281/02 Owusu, Zb.Orz. s. I-1383, pkt 25 i nast.

11 — W przedmiocie co do zasady analogicznego stosowania tego orzecznictwa zob. wyroki Trybunału: z dnia 16 lipca 2009 r. w sprawie C-189/08 Zuid-Chemie, Zb.Orz. s. I-6917, pkt 18; z dnia 14 maja 2009 r. w sprawie C-180/06 Ilsinger, Zb.Orz. s. I-3961, pkt 41.

12 — Wyżej wymieniony w przypisie 10 wyrok w sprawie Owusu, pkt 25.

13 — Ibidem, pkt 26.

14 — Wydaje mi się, że podobnie należy rozumieć uwagi zawarte na s. 8 sprawozdania Jenarda, Dz.U. 1979, C 59, s. 1, zgodnie z którymi element zagraniczny w rozumieniu konwencji brukselskiej występuje wówczas, gdy pozwany jest obcokrajowcem.

zamieszkania. W przypadku gdyby te przepisy nie były stosowane w sprawie takiej jak niniejsza, w której sąd stwierdził jedynie, iż pozwany nie ma miejsca zamieszkania w swoim państwie członkowskim, istniałoby ryzyko, że zostanie on pozwany w państwie członkowskim, w którym znajduje się sąd, mimo że ewentualnie ma on miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim. Byłoby to niezgodne z ochronnym celem art. 16 ust. 2 rozporządzenia.

63. Przeciwko stosowaniu przepisów jurysdykcyjnych zawartych w rozporządzeniu 44/2001 w sprawie takiej jak niniejsza rząd węgierski podnosi po pierwsze zarzut, że zgodnie z art. 2 ust. 2 rozporządzenia w odniesieniu do obywateli wszystkich państw członkowskich mających miejsce zamieszkania w tym samym państwie członkowskim powinno się stosować jednakowe zasady. Po drugie rząd niderlandzki wskazuje, iż zawarte w rozporządzeniu przepisy dotyczące jurysdykcji międzynarodowej co do zasady nawiązują do miejsca zamieszkania, natomiast pomijają kwestię obywatelstwa.

64. Powyższe argumenty mnie nie przekonują.

65. Należy w tym względzie rozróżnić pomiędzy kwestią przesłanek stosowania przepisów jurysdykcyjnych rozporządzenia nr 44/2001 z jednej strony, a kwestią kryteriów, według których ustanawia się jurysdykcję międzynarodową w oparciu o te przepisy, z drugiej strony. Przepisy, na które powołują się rządy, określają kryteria, według których ustanawia się jurysdykcję międzynarodową w *zakresie, w jakim* przepisy jurysdykcyjne rozporządzenia mają zastosowanie. Natomiast z powyższych kryteriów nie wynika, w jakich sytuacjach przepisy jurysdykcyjne rozporządzenia w ogóle znajdują zastosowanie.

66. Jako wniosek częściowy należy zatem stwierdzić, że w przypadku takim jak niniejszy przepisy jurysdykcyjne rozporządzenia nr 44/2001 mają zastosowanie i że sąd krajowy zobowiązany jest do ich uwzględnienia.

2. W przedmiocie jurysdykcji sądu krajowego

67. Do sądu krajowego należy zatem badanie, czy przepisy rozporządzenia nr 44/2001 przyznają mu jurysdykcję.

68. Jak wynika z trzeciego pytania prejudycjalnego, sąd krajowy zmierza w tym kontekście najpierw do ustalenia, czy ze względu na wdanie się w spór bez podniesienia zarzutu braku jurysdykcji przez kuratora, który został ustanowiony dla pozwanego niezależnie od jego woli i bez jego wiedzy, sąd ten może uzyskać jurysdykcję na podstawie art. 24 rozporządzenia nr 44/2001 (a). W następnej kolejności za pomocą czwartego pytania prejudycjalnego sąd zmierza do ustalenia, czy

sądowi przysługuje jurysdykcja ze względu na zawarcie umowy dotyczącej jurysdykcji międzynarodowej w rozumieniu art. 17 pkt 3 rozporządzenia (b).

69. W przypadku gdyby sąd krajowy nie mógł wywieść swojej jurysdykcji z jednego z ww. przepisów, będzie na nim spoczywać obowiązek uwzględnienia przepisu jurysdykcyjnego zawartego w art. 16 ust. 2 rozporządzenia. Zgodnie z tym uregulowaniem kontrahent może wytoczyć powództwo przeciwko konsumentowi tylko przed sądy państwa członkowskiego, na którego terytorium konsument ma miejsce zamieszkania (c). W sytuacji gdyby również ten przepis nie znajdował zastosowania, w moim przekonaniu należy stosować art. 4 rozporządzenia, zgodnie z którym jurysdykcję międzynarodową określa prawo państwa, w którym znajduje się sąd krajowy (d).

a) W przedmiocie wdania się w spór bez podniesienia zarzutu braku jurysdykcji zgodnie z art. 24 rozporządzenia nr 44/2001

70. Zgodnie z art. 24 rozporządzenia nr 44/2001 sąd uzyskuje jurysdykcję, jeżeli pozwany przed sądem tym wda się w spór. Zasada ta nie ma zastosowania, jeżeli pozwany wdaje się w spór w tym celu, aby podnieść zarzut braku jurysdykcji lub jeżeli inny sąd ma na podstawie art. 22 jurysdykcję wyłączną.

71. Sąd krajowy zmierza do ustalenia, czy powyższy przepis znajduje zastosowanie również w odniesieniu do spraw dotyczących umów z udziałem konsumenta. Na pytanie to należy odpowiedzieć twierdząco (i). Niemniej jednak w dalszej kolejności pojawia się kwestia, czy wdanie się w spór przez kuratora ustanowionego dla pozwanego niezależnie od jego woli i bez jego wiedzy może stanowić wdanie się w spór w rozumieniu tego przepisu (ii).

i) Możliwość stosowania w odniesieniu do spraw dotyczących umów z udziałem konsumenta

72. Na wstępie należy przypomnieć, że art. 24 rozporządzenia nr 44/2001 znajduje zastosowanie również do spraw dotyczących umów z udziałem konsumenta w rozumieniu sekcji 4 rozdziału II tego rozporządzenia.

73. W wyroku w sprawie ČPP Vienna Insurance Group Trybunał stwierdził, że art. 24 rozporządzenia znajduje zastosowanie w odniesieniu do spraw dotyczących ubezpieczenia w rozumieniu jego sekcji 3 rozdziału II [15]. Powyższe orzecznictwo można stosować analogicznie do spraw dotyczących umów z udziałem konsumenta w rozumieniu sekcji 4 tego rozdziału. Jak Trybunał stwierdził w rzeczonym wyroku, art. 24 zdanie pierwsze rozporządzenia stosuje się do wszystkich sporów, gdy właściwość sądu, do którego wniesiono powództwo, nie wynika z innych

15 — Wyrok Trybunału z dnia 20 maja 2010 r. w sprawie C-111/09, Zb.Orz. s. I-4545, pkt 19–33.

przepisów tego rozporządzenia. Zatem niniejszy przepis znajduje zastosowanie również w sytuacji, w której powództwo zostało wniesione do sądu niezgodnie z przepisami tego rozporządzenia. Oznacza on, że wdanie się pozwanego w spór można uznać za milczące uznanie jurysdykcji sądu, do którego wniesiono powództwo, a tym samym za umowę dotyczącą jego jurysdykcji [16]. Ponadto Trybunał stwierdził, że art. 24 zdanie drugie rozporządzenia przewiduje odstępstwa od zasady wdania się w spór, jednakże odstępstwo to, które podlega wykładni zawężającej, stosuje się jedynie do przypadków wyraźnie określonych w tym przepisie [17]. Przywołany wyrok pomija jednak kwestię nieprzestrzegania przepisów odnoszących się do spraw dotyczących ubezpieczenia w rozumieniu sekcji 3 rozdziału II rozporządzenia, jak i nieprzestrzegania przepisów odnoszących się do spraw dotyczących umów zawartych z konsumentami w rozumieniu sekcji 4 rozdziału II rozporządzenia.

74. W związku z powyższym art. 24 rozporządzenia nr 44/2001 znajduje zastosowanie również do spraw dotyczących umów z udziałem konsumenta w rozumieniu sekcji 4 rozdziału II rozporządzenia [18].

16 — Ibidem, pkt 21.

17 — Ibidem, pkt 23–26.

18 — Pogląd ten podziela R. Geimer, w: R. Geimer, R. Schütze, *Europäisches Zivilverfahrensrecht*, Beck, 2. Aufl. 2004 r., art. 24 pkt 36; A. Staudinger, w: T. Rauscher, *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht*, Sellier 2011, art. 24 pkt 11. Jeżeli chodzi o przegląd opinii, które przeważająco aprobują ten pogląd, zob. P. Mankowski, „Besteht der Europäische Gerichtsstand der rügelosen Einlassung auch gegen von Schutzregimes besonders geschützte Personen?", *Recht der Internationalen Wirtschaft*, 2010, s. 667 i nast., który jednak krytykuje, że w niewystarczającym stopniu uwzględniono ochronę konsumenta jako słabszej strony.

ii) W przedmiocie pojęcia wdania się pozwanego w spór

75. Niemniej jednak powstaje kolejna kwestia, czy w przypadku takim jak niniejszy dochodzi do wdania się pozwanego w spór w rozumieniu art. 24 rozporządzenia nr 44/2001. Wprawdzie sąd krajowy nie poruszył tej kwestii w sposób wyraźny, jednakże w ramach procedury prejudycjalnej Trybunał może udzielać sądowi krajowemu wszelkich wskazówek, które wydają się być pożyteczne dla rozstrzygnięcia sporu przed tym sądem [19].

76. Pojęcie wdania się pozwanego w spór w rozumieniu art. 24 rozporządzenia nr 44/2001 stanowi autonomiczne pojęcie prawa Unii, któremu należy nadać jednolitą wykładnię. Według utrwalonego orzecznictwa przepisy tego rozporządzenia powinny być przedmiotem wykładni autonomicznej, przy odwołaniu się do wprowadzanego przez nie systemu oraz do jego celów [20]. Inaczej jest tylko wówczas, gdy wyraźnie odsyła ono do prawa krajowego lub z danych przepisów wynika, iż prawodawca unijny zamierzał pozostawić daną kwestię uznaniu prawodawcy krajowego. Nie wydaje się mieć to jednak miejsca w odniesieniu do pojęcia wdania się przez pozwanego w spór w rozumieniu art. 24 rozporządzenia.

19 — Wyroki: z dnia 28 lutego 1984 r. w sprawie 294/82 Einberger, Rec. s. 1177, pkt 6; z dnia 16 lipca 1992 r. w sprawie C-187/91 Belovo, Rec. s. I-4937, pkt 13.

20 — Wyroki: z dnia 16 lipca 2009 r. w sprawie C-189/08 Zuid-Chemie, Zb.Orz. s. I-6917, pkt 17; z dnia 2 października 2008 r. w sprawie C-372/07 Hassett i Doherty, Zb.Orz. s. I-7403, pkt 17; z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie C-167/08 Draka NK Cables i in., Zb.Orz. s. I-3477, pkt 19.

77. Zatem z autonomicznego pojęcia wdania się pozwanego w spór w rozumieniu art. 24 rozporządzenia nr 44/2001 wynikają minimalne wymogi prawa Unii, których muszą przestrzegać państwa członkowskie [21]. Jednakże nie oznacza to, że całkowicie rezygnuje się ze stosowania krajowych przepisów proceduralnych. Przeciwnie, będą one stosowane uzupełniająco [22].

78. W sprawie takiej jak niniejsza powstaje pytanie, czy stwierdzenie, iż pozwany wdał się w spór w rozumieniu art. 24 rozporządzenia nr 44/2001, także w sytuacji gdy chodzi o wdanie się w spór przez kuratora, który został ustanowiony dla pozwanego konsumenta niezależnie od jego woli i bez jego wiedzy, jest zgodne z minimalnymi wymogami prawa Unii.

79. W wyroku w sprawie Hendrikman [23] Trybunał stwierdził, że wdanie się w spór przez przedstawiciela procesowego, któremu pozwany nie udzielił pełnomocnictwa, nie może być interpretowane jako wdanie się przez pozwanego w spór w rozumieniu art. 27 pkt 2 konwencji brukselskiej, przepisu będącego poprzednikiem art. 34 pkt 2 rozporządzenia nr 44/2001 [24].

80. Z uwagi na przywołane orzecznictwo wydaje mi się, iż pojęcie wdania się pozwanego w spór zawarte w art. 24 rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że kurator ustanowiony dla konsumenta niezależnie od jego woli i bez jego wiedzy nie może w jego imieniu wdać się w spór. Co prawda w niniejszym przypadku chodzi o kuratora ustanowionego przez sąd, a nie – jak w sprawie Hendrikman – o adwokata działającego bez umocowania. Ponadto przedmiotem niniejszej sprawy jest wykładnia art. 24 rozporządzenia nr 44/2001, który znajduje zastosowanie w ramach postępowania rozpoznawczego, a nie art. 34 pkt 2 rozporządzenia, który stosuje się w ramach postępowania egzekucyjnego. Mimo to wydaje mi się, że w przypadku takim jak w niniejszej sprawie należy w sposób analogiczny uwzględnić ratio przywołanego orzecznictwa.

21 — Wyrok Trybunału z dnia 24 czerwca 1981 r. w sprawie 150/80 Elefanten Schuh, Rec. s. 1671, pkt 16. Podobnie również R. Geimer, op.cit. (ww. w przypisie 18), art. 24 pkt 30.

22 — A.L. Calvo Caravaca, J. Carrascosa Gonzalez, w: U. Mangus, P. Mankowski, *Brussels I Regulation*, Sellier 2007 r., art. 24 pkt 10; J. Kropholler, *Europäisches Zivilprozessrecht*, Verlag Recht und Wirtschaft, 8. Aufl. 2005, art. 24 pkt 7. Wydaje mi się, że przeciwko takiemu podejściu nie przemawiają również argumenty zawarte na s. 38 ww. w przypisie 14 sprawozdania Jenarda, gdzie wywodzi on, że kwestię sposobu wykładni pojęcia wdania się w spór określa prawo krajowe. W mojej opinii kwestii tej nie można interpretować w ten sposób, że wdanie się w spór ocenia się wyłącznie w oparciu o prawo krajowe. Należy raczej dokonać takiej interpretacji, że wymogi dotyczące pojęcia wdania się w spór wynikają z uregulowań prawa Unii, które można jednak uzupełniać odpowiednimi krajowymi przepisami proceduralnymi.

23 — Wyrok Trybunału z dnia 10 października 1996 r. w sprawie C-78/95 Hendrikman i Feyen, Rec. s. I-4943.

24 — Ibidem, pkt 18. W tym kontekście nie można nie wspomnieć o ww. w przypisie 15 wyroku w sprawie ČPP Vienna Insurance Group, pkt 33. Zgodnie z treścią tego wyroku do sądu krajowego nie należy badanie z urzędu, czy pozwany, będący słabszą stroną w rozumieniu sekcji 3–5 rozdziału II rozporządzenia nr 44/2001, jest w stanie uzyskać pełną świadomość skutków obrony co do istoty sprawy. Jednakże sąd krajowy może zawsze upewnić się, czy w świetle zawartego w rzeczonych przepisach celu polegającego na zapewnieniu wzmocnionej ochrony stronie uznawanej za słabszą, pozwany wdający się przed nim w spór w takich okolicznościach ma pełną świadomość konsekwencji swej zgody na wdanie się w spór.

81. Istotnym celem rozporządzenia nr 44/2001 jest mianowicie ochrona prawa pozwanego do obrony [25], którą art. 47 ust. 2 Karty gwarantuje jako prawo podstawowe. W moim przekonaniu w sprawie takiej jak niniejsza z powyższym celem nie można pogodzić tego, aby wdanie się w spór przez kuratora ustanowionego niezależnie od woli i bez wiedzy pozwanego było przypisywane pozwanemu. Po pierwsze w takiej sytuacji pozwany nie może podjąć świadomej decyzji co do strategii postępowania. Po drugie kurator, który nie ma kontaktu z pozwanym, co do zasady nie posiada zwykle informacji niezbędnych do stwierdzenia, czy wdanie się w spór w rozumieniu art. 24 rozporządzenia może uwzględniać interes pozwanego. Po trzecie istnieje ryzyko, że taki brak informacji będzie utrudniał kuratorowi podważenie jurysdykcji danego sądu.

82. Co więcej, należy mieć na uwadze fakt, że celem art. 16 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001 jest ochrona konsumenta przed możliwością wytoczenia powództwa przed sądy inne niż sądy państwa członkowskiego, na którego terytorium ma on miejsce zamieszkania. Sytuacja, w której wdanie się w spór przez kuratora ustanowionego niezależnie od woli i bez wiedzy konsumenta byłoby przypisane temu konsumentowi i fakt ten uzasadniałby jurysdykcję sądu, który ustanowił kuratora, grozi ograniczeniem skuteczności (effet utile) art. 16 ust. 2 rozporządzenia.

83. Ponadto należy mieć na uwadze, że wdanie się w spór w rozumieniu art. 24 rozporządzenia nr 44/2001 ustanawia jurysdykcję sądu, a w ten sposób również prowadzi do stosowania lex fori, co może mieć daleko idące skutki dla rozstrzygnięcia sporu.

84. W świetle powyższych rozważań wdanie się w spór przez kuratora ustanowionego niezależnie od woli i bez wiedzy pozwanego co do zasady nie można przypisać pozwanemu jako wdanie się przez niego w spór w rozumieniu art. 24 rozporządzenia.

iii) Wniosek

85. Podsumowując, należy stwierdzić, że art. 24 rozporządzenia znajduje wprawdzie zastosowanie do umów z udziałem konsumenta, jednakże skutków wdania się w spór przez kuratora, który został ustanowiony dla pozwanego konsumenta niezależnie od jego woli i bez jego wiedzy, nie można przypisać pozwanemu jako wdanie się przez niego w spór w rozumieniu art. 24 rozporządzenia nr 44/2001. Sąd krajowy nie może zatem

25 — Wyżej wymieniony w przypisie 23 wyrok w sprawie Hendrikman, pkt 18.

powoływać się na powyższy przepis w celu uzasadnienia swojej jurysdykcji [26].

b) W przedmiocie umowy dotyczącej jurysdykcji międzynarodowej w rozumieniu art. 17 pkt 3 rozporządzenia

86. Jak wynika z czwartego pytania prejudycjalnego, sąd krajowy zastanawia się ponadto, czy dla uzasadnienia swojej jurysdykcji międzynarodowej w sprawie takiej jak niniejsza może on powoływać się na umowę dotyczącą jurysdykcji międzynarodowej w rozumieniu art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001.

87. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez sąd krajowy niniejsza sprawa stanowi sprawę dotyczącą umów z udziałem konsumenta w rozumieniu art. 15 ust. 1 lit. c) rozporządzenia nr 44/2001, co prowadzi do stosowania przepisów szczególnych z sekcji 4 rozdziału II rozporządzenia nr 44/2001. Zgodnie z art. 16 ust. 2 rozporządzenia powództwo przeciwko konsumentowi można wytoczyć co do zasady tylko przed sądy państwa członkowskiego, na którego terytorium konsument ma miejsce zamieszkania. Jednakże na podstawie umowy można ustalić odmienną jurysdykcję na warunkach określonych w art. 17 rozporządzenia. Na mocy pkt 3 tego przepisu konsument i kontrahent mogą zawrzeć umowę uzasadniającą jurysdykcję sądów państwa członkowskiego, jeżeli w chwili zawarcia umowy mają oni miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu w tym państwie członkowskim, chyba że taka umowa nie jest dopuszczalna według przepisów tego państwa członkowskiego.

i) Zakres stosowania art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001

88. W przypadku takim jak niniejszy powstaje w pierwszym rzędzie pytanie, czy art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 można stosować również wówczas, gdy możliwe jest, iż w chwili wniesienia powództwa pozwany w postępowaniu krajowym nie ma już być może miejsca zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego.

89. Na pytanie to należy odpowiedzieć twierdząco.

26 — Zatem dla potrzeb niniejszej sprawy bez znaczenia jest kwestia, czy art. 24 rozporządzenia w ogóle może mieć zastosowanie w sytuacji, gdyby pozwany nie miał miejsca zamieszkania w państwie członkowskim. W tym zakresie zob. R. Geimer, op.cit. (ww. w przypisie 18), art. 24 pkt 22–25; A. L. Calvo Caravaca, J. Carrascosa Gonzalez, op.cit. (ww. w przypisie 22), art. 24 pkt 28 i nast.

90. Dla celów stosowania niniejszego przepisu wystarczające jest, aby strony miały miejsce zamieszkania na terytorium danego państwa członkowskiego w chwili zawarcia umowy [27]. Taka wykładnia uwzględnia cel rzeczonego przepisu, jakim jest ochrona kontrahenta zawierającego umowę z konsumentem [28]. Skuteczna realizacja tego celu możliwa jest tylko wówczas, gdy późniejsza zmiana miejsca zamieszkania nie wpłynie na umowę, i to również w przypadku gdy nowe miejsce zamieszkania będzie się znajdować w państwie trzecim [29].

ii) Miejsce zamieszkania konsumenta i jego kontrahenta w tym samym państwie członkowskim

91. Zgodnie z informacjami dostarczonymi przez sąd krajowy w chwili zawarcia umowy zarówno powód, jak i pozwany w postępowaniu krajowym mieli miejsce zamieszkania w Republice Czeskiej, zatem spełniona jest pierwsza przesłanka stosowania art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001.

27 — Podobnie również R. Geimer, op.cit. (ww. w przypisie 18), art. 17 pkt 10.

28 — Zobacz ww. w przypisie 14 sprawozdanie Jenarda, s. 33; R. Geimer, op.cit. (ww. w przypisie 18), art. 17 pkt 7.

29 — W konsekwencji art. 4 rozporządzenia, zgodnie z którym jurysdykcję sądów każdego państwa członkowskiego określa prawo tego państwa, jeżeli pozwany nie ma miejsca zamieszkania na jego terytorium, podlega takiej wykładni, że przepis ten stosuje się jedynie pod warunkiem zawarcia umowy w rozumieniu art. 17 pkt 3.

iii) Dorozumiana umowa dotycząca jurysdykcji międzynarodowej sądów czeskich

92. Sąd krajowy zadaje sobie pytanie, czy umowa dotycząca właściwości miejscowej, ustalająca, że do rozstrzygania sporów właściwy jest sąd, w którego okręgu powód w postępowaniu krajowym miał siedzibę w chwili zawarcia umowy, może stanowić umowę dotyczącą jurysdykcji międzynarodowej w rozumieniu art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001.

93. W pierwszej kolejności do sądu krajowego będzie należało zbadanie, czy powód i pozwany w postępowaniu krajowym uzgodnili, że spory wynikłe na tle umowy kredytowej zostaną poddane jurysdykcji międzynarodowej sądów czeskich. Wobec braku odpowiednich przepisów prawa Unii do sądu krajowego należy badanie w oparciu o prawo krajowe, czy wybór właściwości miejscowej można interpretować jako dorozumianą umowę dotyczącą jurysdykcji międzynarodowej. Na podstawie informacji przekazanych przez sąd krajowy wydaje się, że jest to możliwe w oparciu o prawo czeskie. Rzeczywiście, strony mające miejsce zamieszkania w tym samym państwie członkowskim, uzgadniając konkretnie właściwy sąd, mogą co do zasady

ustanowić nie tylko jego właściwość miejscową, lecz w sposób dorozumiany również jego jurysdykcję międzynarodową.

iv) W przedmiocie dopuszczalności umowy w świetle prawa krajowego

95. W przypadku gdy sąd krajowy stwierdzi, że powód i pozwany w postępowaniu krajowym zawarli umowę dotyczącą jurysdykcji sądów czeskich, zgodnie z art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 sąd będzie musiał zbadać, czy taka klauzula umowna jest zgodna z prawem czeskim.

94. W dalszej kolejności powstaje kwestia, czy takie dorozumiane umowy są objęte zakresem zastosowania art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001. Na pytanie to należy odpowiedzieć twierdząco. Dosłowne brzmienie tego przepisu nie zawęża zakresu jego stosowania do wyraźnie sformułowanych uzgodnień. Ponadto zawężenie zakresu stosowania tego przepisu do wyraźnie sformułowanych uzgodnień nadmiernie ograniczałoby jego skuteczność (effet utile). Artykuł 17 pkt 3 rozporządzenia będzie zwykle stosowany w przypadkach, w których w chwili zawarcia umowy nie istniał jeszcze element zagraniczny, a który pojawia się dopiero później, wskutek przeniesienia miejsca zamieszkania konsumenta do innego państwa członkowskiego. W takiej sytuacji wyjściowej strony umowy co do zasady nie będą postrzegać konieczności uzgodnienia jurysdykcji międzynarodowej sądów państwa członkowskiego, w którym mają one miejsce zamieszkania. Co więcej, ograniczenie zakresu zastosowania tego przepisu do wyraźnie sformułowanych uzgodnień nie dałoby się pogodzić z celem rzeczonego przepisu, jakim jest ochrona kontrahenta konsumenta przed zmianą jurysdykcji, która może nastąpić wskutek opuszczenia przez konsumenta państwa członkowskiego [30].

96. Sąd krajowy ma wątpliwości co do mocy wiążącej takiej umowy. W tym kontekście wskazuje on, że umowę dotyczącą właściwości miejscowej, ustalającą właściwość sądu ze względu na siedzibę powoda można by uznać za nieuczciwą w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, a tym samym za niewiążącą w rozumieniu art. 6 tej dyrektywy z uwagi na to, że w chwili zawarcia umowy powód w postępowaniu krajowym miał siedzibę w Pradze, zaś pozwany w postępowaniu krajowym miał miejsce zamieszkania w Mariańskich Łaźniach.

97. W tym kontekście powstaje po pierwsze pytanie, czy i w jakiej mierze samą dorozumianą umowę dotyczącą jurysdykcji międzynarodowej należy oceniać w świetle wymogów dyrektywy 93/13. Po drugie pojawia się kwestia, czy ewentualny niewiążący charakter umowy dotyczącej właściwości miejscowej może mieć wpływ także na dorozumianą

30 — Zobacz ww. w przypisie 14 sprawozdanie Jenarda, s. 33.

umowę dotyczącą jurysdykcji międzynarodowej. Po trzecie omówię kryteria będące podstawą uznania umowy dotyczącej właściwości miejscowej za nieuczciwą.

— W przedmiocie oceny umowy dotyczącej jurysdykcji międzynarodowej w świetle dyrektywy 93/13

98. Zgodnie z art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 umowa dotycząca jurysdykcji międzynarodowej musi być dopuszczalna według prawa krajowego. Ze względu na konieczność uwzględniania wymogów prawa Unii w trakcie stanowienia prawa krajowego przez państwa członkowskie, na państwach tych spoczywa w tym względzie obowiązek poszanowania wymogów określonych w szczególności w dyrektywie 93/13 [31]. W ten sposób klauzule dotyczące jurysdykcji międzynarodowej, objęte zakresem obowiązywania rzeczonej dyrektywy, czyli stosowane przez sprzedawców lub dostawców w ich ogólnych warunkach umów, co do zasady objęte są kontrolą nadużyć zgodnie z art. 3 ust. 1 dyrektywy oraz wymogiem stosowania prostego i zrozumiałego języka zgodnie z art. 5.

99. Niemniej jednak w ramach kontroli nadużyć rzeczonych warunków umowy nie można pominąć faktu, że przyjmując art. 17 pkt 3 rozporządzenia 44/2001 prawodawca unijny realizował zamiar stworzenia kontrahentowi zawierającemu umowę z konsumentem możliwości uniknięcia przeniesienia jurysdykcji międzynarodowej w przypadku opuszczenia państwa członkowskiego przez konsumenta. Mając na uwadze taką ocenę prawodawcy, umowy dotyczącej jurysdykcji międzynarodowej, objętej zakresem zastosowania dyrektywy 93/13 nie można uznać za nieuczciwą w rozumieniu art. 3 ust. 1 tej dyrektywy już z tego względu, iż zgodnie z jej treścią spory wynikłe między konsumentem a sprzedawcą bądź dostawcą poddaje się jurysdykcji międzynarodowej sądów tego państwa członkowskiego, w którym obie strony miały miejsce zamieszkania w chwili zawarcia umowy. Sytuacja, w której stosowanie art. 17 pkt 3 rozporządzenia byłoby ograniczone jedynie do uzgodnień niebędących ogólnymi warunkami umów w rozumieniu dyrektywy 93/13, prowadziłaby do istotnego ograniczenia skuteczności (effet utile) art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001.

100. Podobny wniosek nasuwa się w odniesieniu do wymogów, jakie art. 5 zdanie pierwsze dyrektywy 93/13 ustanawia w odniesieniu

31 — Pogląd ten podzielają: J. Heinig, *Grenzen von Gerichtsstandsvereinbarungen im Europäischen Zivilprozessrecht*, Jenaer Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft 2010, s. 337 i nast.; A. Staudinger, op.cit. (ww. w przypisie 18), art. 17 pkt 3, 6; P.A. Nielsen, w: U. Magnus, P. Mankowsky, op.cit. (ww. w przypisie 22), art. 17 pkt 4. Negatywnie ustosunkowany jest R. Geimer, op.cit. (ww. w przypisie 18), art. 17 pkt 3, który odsyła do zasady lex posterior. Jednakże zasada ta nie może uzasadniać całkowitego wyłączenia stosowania dyrektywy 93/13 przez rozporządzenie nr 44/2001, gdyż art. 17 pkt 3 rozporządzenia wyraźnie ustanawia warunek dopuszczalności według prawa danego państwa członkowskiego.

do prostoty i zrozumiałości takiej dorozumianej umowy dotyczącej jurysdykcji międzynarodowej, zawartej w związku z wyborem właściwości miejscowej. Również w tej kwestii należy uwzględnić ocenę dokonaną przez prawodawcę, wynikającą z art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001. Podejście, zgodnie z którym wymóg prostoty i zrozumiałości stałby na przeszkodzie uwzględnieniu dorozumianej umowy dotyczącej jurysdykcji międzynarodowej, nadmiernie ograniczałoby zakres zastosowania art. 17 pkt 3 rozporządzenia [32].

— W przedmiocie wpływu ewentualnego niewiążącego charakteru umowy dotyczącej właściwości miejscowej na umowę dotyczącą jurysdykcji międzynarodowej

101. W dalszej kolejności pojawia się w niniejszej sprawie pytanie, czy ewentualny brak mocy wiążącej umowy dotyczącej właściwości miejscowej na mocy art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 może wywierać wpływ na dorozumianą umowę dotyczącą jurysdykcji międzynarodowej.

102. Zgodnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie są wiążące dla konsumenta. Jednakże umowa będzie nadal obowiązywała w pozostałej części, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków. Zgodnie z tymi wymogami prawa Unii nieskuteczność klauzuli dotyczącej właściwości miejscowej zależy od tego, czy umowę dotyczącą właściwości miejscowej oraz zawartą w sposób dorozumiany umowę dotyczącą jurysdykcji międzynarodowej merytorycznie można uznać za jednolity warunek umowy, bądź czy klauzulę dotyczącą jurysdykcji międzynarodowej można zaliczyć do pozostałej części umowy, a tym samym jest ona nadal skuteczna w stosunku między konsumentem i kontrahentem pomimo braku mocy wiążącej klauzuli dotyczącej właściwości miejscowej.

103. W ostateczności od woli stron będzie zależeć to, czy klauzulę dotyczącą właściwości miejscowej i dorozumianą klauzulę dotyczącą jurysdykcji międzynarodowej należy uznać za merytoryczną całość, czy też nie. W braku odpowiednich przepisów prawa Unii do sądu krajowego będzie należało ustalenie woli stron przy zastosowaniu odpowiednich zasad prawa krajowego. Jednakże w tym względzie sąd krajowy będzie musiał wziąć pod uwagę, że w sprawie takiej jak niniejsza okoliczność, iż klauzula dotycząca jurysdykcji międzynarodowej wynika w szczególności

32 — W tym zakresie można odesłać do rozważań zamieszczonych w pkt 94 niniejszej opinii.

z klauzuli dotyczącej właściwości miejscowej, sama w sobie nie przesądza o uznaniu obu klauzul za merytoryczną całość. Klauzule dotyczące właściwości miejscowej i jurysdykcji międzynarodowej spełniają bowiem odmienne funkcje. Klauzula dotycząca jurysdykcji międzynarodowej skutkuje wprawdzie również określeniem sądów właściwych miejscowo na terytorium danego państwa. Jednakże za pomocą klauzuli dotyczącej jurysdykcji międzynarodowej strony zmierzają zwykle do realizacji innych celów. Wybór sądów posiadających jurysdykcję międzynarodową ma mianowicie różnorodne konsekwencje prawne i faktyczne, które mogą wywierać wpływ na rozpoznanie sporu i rezultat procesu. Należy do nich w szczególności ustalenie lex fori, norm kolizyjnych, które mają zastosowanie przed sądem, oraz języka postępowania [33].

104. W przypadku gdyby mając na uwadze powyższe rozważania, sąd krajowy doszedł do wniosku, iż zgodnie z wolą stron umowa dotycząca właściwości miejscowej i umowa dotycząca jurysdykcji międzynarodowej nie stanowią merytorycznej całości, niewiążący charakter klauzuli dotyczącej właściwości miejscowej nie skutkowałby brakiem mocy wiążącej klauzuli dotyczącej jurysdykcji międzynarodowej [34].

— W przedmiocie nieuczciwego charakteru umowy dotyczącej właściwości miejscowej

105. Jak wynika z powyższych uwag, w sprawie takiej jak niniejsza nie wydaje się, aby ewentualny nieuczciwy charakter umowy dotyczącej właściwości miejscowej miał wpływ na umowę dotyczącą jurysdykcji międzynarodowej. Niemniej jednak nie można tego całkowicie wykluczyć. Jako że wysoce prawdopodobne jest, że w odniesieniu do właściwości miejscowej sąd krajowy podejmie ocenę nieuczciwego charakteru warunku umowy dotyczącego właściwości miejscowej, w dalszej części opinii chciałabym pokrótce nawiązać do oceny nieuczciwego charakteru umów dotyczących właściwości miejscowej.

33 — Zobacz J. Heinig, op.cit. (ww. w przypisie 31), s. 62, 69.

34 — Natomiast w sytuacji gdyby sąd krajowy miał dojść do wniosku, że obie umowy dotyczące właściwości miejscowej i jurysdykcji międzynarodowej stanowią jednolitą umowę, zgodnie z art. 6 zdanie pierwsze dyrektywy 93/13 umowa ta nie byłaby co do zasady wiążąca. W takim przypadku powstaje pytanie, czy jednoliy warunek umowy można poddać wykładni zawężającej, umożliwiającej utrzymanie ważności przepisu, co prowadziłoby do zachowania ważności przez element międzynarodowy. Przeciwko zgodności wykładni zawężającej, umożliwiającej utrzymanie ważności przepisu z art. 6 dyrektywy przemawia co do zasady okoliczność, że taka możliwość nie odstraszałaby w wystarczający sposób sprzedawcy lub dostawcy od stosowania nieuczciwych warunków umów.

106. Zgodnie z art. 3 dyrektywy 93/13 warunki umowy mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stojąc w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta. Zatem powyższy przepis definiuje jedynie w sposób abstrakcyjny elementy, które sprawiają, iż dane postanowienie umowne, które nie zostało uzgodnione indywidualnie, jest nieuczciwe [35]. W tym kontekście art. 3 ust. 3 dyrektywy odsyła do załącznika zawierającego wykaz warunków umowy, które mogą być uznane za nieuczciwe. Wykaz ten w pkt 1 lit. q) wymienia warunki umowne, których celem lub skutkiem jest wyłączenie lub ograniczenie prawa konsumenta do wystąpienia z powództwem lub skorzystania z innego środka zabezpieczającego, zwłaszcza zaś żądanie od konsumenta poddania sporów wyłącznie pod arbitraż nieobjęty przepisami prawa, bezprawne ograniczenie dostępności dowodów lub przerzucenie na konsumenta ciężaru dowodu, który w związku ze stosowanym prawem powinna dostarczyć druga strona umowy. Jednakże wykaz ten ma jedynie charakter przykładowy i niewyczerpujący [36]. W odniesieniu do kwestii, czy dany warunek umowny posiada nieuczciwy charakter art. 4 dyrektywy 93/13 udziela wskazówki, że kwestię tę należy rozstrzygnąć, uwzględniając rodzaj towarów lub usług będących przedmiotem umowy oraz wszelkie okoliczności towarzyszące jej zawarciu. Pod tym kątem należy również dokonać oceny skutków, do jakich może prowadzić dany warunek w ramach prawa stosowanego do danej umowy. Implikuje to analizę krajowego systemu prawnego [37].

107. Ze względu na przedstawione powyżej ramy prawa Unii w postępowaniu w trybie prejudycjalnym Trybunał ogranicza się do dokonania wykładni ogólnych kryteriów zastosowanych przez prawodawcę unijnego dla zdefiniowania pojęcia nieuczciwych warunków umowy. Do sądów krajowych należy przeprowadzenie oceny nieuczciwego charakteru danego warunku umowy w świetle powyższych kryteriów. Jak Trybunał wielokrotnie stwierdził w nowszym orzecznictwie, powyższy podział kompetencji obowiązuje również w odniesieniu do oceny umów dotyczących wyłącznej właściwości miejscowej [38].

108. Jak wynika z utrwalonego orzecznictwa Trybunału, do sądu krajowego należy

35 — Wyrok Trybunału z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie C-237/02 Freiburger Kommunalbauten, Rec. s. I-3403, pkt 19.

36 — Ibidem, pkt 20.

37 — Ibidem, pkt 21.

38 — Zobacz wyroki Trybunału: z dnia 4 czerwca 2009 r. w sprawie C-243/08 Pannon, Zb.Orz. s. I-4713, pkt 42 i nast.; z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie C-137/08 VB Pénzügyi Lízing, Zb.Orz. s. I-10847, pkt 42 i nast. W wyrokach tych Trybunał odstąpił od stanowiska reprezentowanego w wyroku z dnia 27 czerwca 2000 r. w sprawach połączonych od C-240/98 do C-244/98 Océano Grupo Editorial i Salvat Editores, Rec. s. I-4941, pkt 21 i nast., zgodnie z którym wyczerpująca ocena klauzuli dotyczącej jurysdykcji, względnie właściwości przez sam Trybunał możliwa jest wtedy, gdy klauzula ta przynosi korzyść wyłącznie przedsiębiorcy, bez przyznania jakiejkolwiek korzyści wzajemnej konsumentowi, gdyż niezależnie od rodzaju umowy klauzula ta stawia pod znakiem zapytania skuteczność sądowej ochrony praw przyznanych konsumentowi na mocy dyrektywy 93/13.

uwzględnienie – w ramach oceny nieuczciwego charakteru umów dotyczących wyłącznej właściwości – tego, że w sytuacji gdy dany sąd jest oddalony od miejsca zamieszkania konsumenta, a przedmiotem sprawy jest niewielka kwota, mogą powstać niewspółmiernie wysokie koszty związane ze stawiennictwem konsumenta przed sądem. W takich okolicznościach wyłączna właściwość sądu na mocy klauzuli dotyczącej wyłącznej właściwości miejscowej może utrudniać konsumentowi stawiennictwo w sądzie, a nawet sprawić, że zrezygnuje on z wystąpienia na drogę sądową lub obrony swych praw [39].

109. Należy jednak zauważyć, że w przypadku takim jak niniejszy wartość przedmiotu sporu nie jest niewielka, lecz wynosi konkretnie 4 383 584,60 CZK plus odsetki. Z tego względu stosunek między wartością przedmiotu sporu a kosztami powstałymi w wyniku umowy dotyczącej właściwości miejscowej z tytułu stawiennictwa konsumenta przed sądem nie prowadzi do faktycznego wyłączenia drogi sądowej.

110. Niemniej jednak w ramach oceny nieuczciwego charakteru warunku umowy dotyczącego właściwości miejscowej, takiego jak w niniejszej sprawie sąd krajowy musi uwzględnić, że warunek ten pozwala przedsiębiorcy na zebranie wszystkich sporów związanych z jego działalnością zawodową w jednym sądzie, w którego okręgu konsument nie ma miejsca zamieszkania. Nawet jeżeli tak jak w niniejszej sprawie nie prowadzi to do faktycznego wyłączenia dostępu do drogi sądowej, to jednak może to skutkować utrudnieniem konsumentowi stawiennictwa w sądzie i podwyższeniem ponoszonych przez niego kosztów. Ponadto taki warunek umowy może ułatwić stawiennictwo przedsiębiorcy i czyni je mniej uciążliwym [40].

v) Wniosek

111. Jako pierwszy wniosek częściowy należy stwierdzić, że umowy dotyczące jurysdykcji międzynarodowej w rozumieniu art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 mogą wynikać w sposób dorozumiany także z umów dotyczących właściwości miejscowej w zakresie, w jakim jest to zgodne z wolą stron, a ustalenie tej okoliczności należy do sądu krajowego.

39 — Wyżej wymienione w przypisie 38 wyroki: w sprawie Océano Grupo, pkt 22; w sprawie Pannon, pkt 41; w sprawie Pénzügyi Lízing, pkt 54.

40 — Wyżej wymienione w przypisie 38 wyroki: w sprawie Océano Grupo, pkt 23; w sprawie Pénzügyi Lízing, pkt 55.

112. Po drugie brak mocy wiążącej umowy dotyczącej właściwości miejscowej ze względu na jej nieuczciwy charakter w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 6 dyrektywy 93/13 ma wpływ na skuteczność takiej dorozumianej umowy dotyczącej jurysdykcji międzynarodowej jedynie wówczas, gdy brak mocy wiążącej wynika z woli stron, czego co do zasady nie należy przyjmować automatycznie.

c) W przedmiocie uwzględnienia jurysdykcji sądów państwa członkowskiego, na którego terytorium konsument ma miejsce zamieszkania zgodnie z art. 16 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001

113. Jeżeli sąd krajowy nie może wywodzić swojej jurysdykcji międzynarodowej z odpowiedniej umowy dotyczącej jurysdykcji międzynarodowej zawartej między powodem a pozwanym w postępowaniu krajowym, będzie on zobowiązany uwzględnić wymogi określone w art. 16 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001. Zgodnie z tym przepisem powództwo przeciwko konsumentowi można wytoczyć tylko przed sądy państwa członkowskiego, na którego terytorium konsument ma miejsce zamieszkania. Wynikają z tego dwa wymogi dotyczące sądu krajowego, jeden uzasadnia jego właściwość, a drugi właściwość tę wyłącza.

114. Z powyższego przepisu wynika w pierwszej kolejności jurysdykcja międzynarodowa sądu krajowego, w wypadku gdy konsument ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim, w którym znajduje się sąd. Zatem do sądu krajowego należy najpierw zbadanie, czy pozwany ma miejsce zamieszkania na terytorium tego państwa członkowskiego. Przy tym zgodnie z art. 59 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001 sąd stosuje w tym zakresie swoje prawo krajowe.

115. W tym kontekście powstaje pytanie, czy z okoliczności dotyczących zawarcia umowy, a w szczególności z warunku umowy, który zobowiązuje pozwanego do poinformowania powoda o zmianie miejsca zamieszkania, może wynikać, że strony uzgodniły, iż za miejsce zamieszkania uznaje się miejsce zamieszkania pozwanego w chwili zawarcia umowy. W tym zakresie należy najpierw stwierdzić, że zgodnie z art. 59 ust. 1 rozporządzenia miejsce zamieszkania pozwanego ustala się w oparciu o prawo krajowe i z tego względu ustaleń tych dokonuje co do zasady sąd krajowy, stosując przepisy prawa krajowego. Jednakże w swoim postanowieniu odsyłającym sąd krajowy wywodzi, iż pozwany w postępowaniu krajowym nie ma miejsca zamieszkania na terytorium Republiki Czeskiej. Tak czy inaczej wydaje mi się, że stanowisko, zgodnie z którym z zobowiązania do poinformowania o zmianie miejsca zamieszkania wynika uzgodnienie dotyczące [zmiany] miejsca zamieszkania, nie da się pogodzić z wymogami prawa unijnego. O ile rzeczony warunek umowy objęty jest zakresem stosowania dyrektywy 93/13, powyższe stanowisko wydaje

się być niezgodne w szczególności z wynikającym z art. 5 dyrektywy 93/13 obowiązkiem stosowania jasnego i zrozumiałego języka.

116. Ponadto z art. 16 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001 wynika, że sądowi państwa członkowskiego nie przysługuje jurysdykcja międzynarodowa, jeżeli konsument ma miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim. Z tego względu do sądu krajowego należy w dalszej kolejności ustalenie faktu, czy pozwany w postępowaniu krajowym ma miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim.

117. Zgodnie z art. 59 ust. 2 rozporządzenia w ramach tej oceny sąd stosuje prawo danego państwa członkowskiego.

118. Co więcej, z art. 26 ust. 1 rozporządzenia wynika, że sąd krajowy przeprowadza powyższą ocenę z urzędu. Rzeczony przepis określa obowiązek badania z urzędu co prawda jedynie wówczas, gdy pozwany ma miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego. Niemniej jednak funkcja ochronna tego przepisu wymaga, aby taki obowiązek istniał dopóty, dopóki sąd krajowy nie stwierdzi z całą pewnością, że pozwany nie ma miejsca zamieszkania w innym państwie członkowskim.

119. Rozporządzenie nie zawiera innych przepisów wyraźnie określających sposób dokonania powyższego ustalenia. Zatem kwestie, czy w tym kontekście należy ustalić z urzędu inne istotne okoliczności stanu faktycznego, czy istnieje możliwość ułatwienia przeprowadzenia przez powoda dowodu na nieposiadanie przez pozwanego miejsca zamieszkania w innym państwie członkowskim, oraz kwestia momentu, w którym sąd krajowy może uznać za dowiedzione, że konsument nie ma miejsca zamieszkania w innym państwie członkowskim, podlega ocenie sądu krajowego w świetle mającego zastosowanie prawa krajowego [41].

120. Jednakże w ramach stosowania prawa krajowego sąd krajowy zobowiązany jest zapewnić pożądaną skuteczność art. 16 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001. W tym kontekście należy mieć na uwadze w szczególności cel tego przepisu, jakim jest ochrona konsumenta przed wytoczeniem przeciwko niemu powództwa przed sądy innego państwa członkowskiego, na którego terytorium nie ma on miejsca zamieszkania. Ponadto należy mieć na uwadze, że w sprawie takiej jak niniejsza pozwany nie udzielił pełnomocnictwa kuratorowi, a z kolei kurator nie otrzyma z jego strony żadnych informacji. W takiej

41 — I. Queirol., w: U. Mangus, P. Mankowsky, op.cit. (ww. w przypisie 22); P. Mankowsky w: T. Rauscher, op.cit. (ww. w przypisie 18), art. 26 pkt 5.

sytuacji sąd krajowy nie ma obowiązku uznania twierdzeń powoda o faktach za przyznane. Sąd krajowy nie może bezkrytycznie przyjąć twierdzeń przedstawionych w pozwie oraz będzie zobowiązany do wyjaśnienia wątpliwości co do ewentualnego braku posiadania przez siebie jurysdykcji międzynarodowej [42].

121. W przypadku gdy sąd krajowy nie jest w stanie stwierdzić z pewnością, wymaganą przez krajowe uregulowania proceduralne, że konsument nie ma miejsca zamieszkania w innym państwie członkowskim, zgodnie z art. 26 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001 sąd zobowiązany jest do stwierdzenia z urzędu braku swej jurysdykcji. Znajduje to zastosowanie również w sytuacji, gdy sąd ten ustanowił dla pozwanego kuratora na mocy przepisu takiego jak art. 29 ust. 3 OSŘ.

d) W przedmiocie art. 4 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001

122. W przypadku gdy zostanie dostatecznie dowiedzione, że pozwany w postępowaniu krajowym nie ma miejsca zamieszkania w Republice Czeskiej ani w innym państwie członkowskim, powstaje pytanie dotyczące kryteriów będących podstawą ustalenia jurysdykcji międzynarodowej w takim przypadku.

123. W tym kontekście pojawiają się de lege ferenda różne możliwości. Za podstawę oceny można by przyjąć miejsce zwykłego pobytu pozwanego lub też przyjąć właściwość zastępczą sądów danego państwa członkowskiego [43]. Jednakże de lege lata wydaje mi się, że przypadek ten objęty jest zakresem art. 4 ust. 1 rozporządzenia nr 44/2001. Zgodnie z tym przepisem gdy pozwany nie ma miejsca zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, jurysdykcję międzynarodową sądu określa prawo tego państwa.

124. O ile znajdzie zastosowanie art. 4 rozporządzenia nr 44/2001, ustanowienie przez sąd krajowy kuratora dla pozwanego na mocy przepisu takiego jak § 29 ust. 3 OSŘ i stwierdzenie przez sąd własnej jurysdykcji w oparciu o prawo krajowe jest zgodne z przepisami jurysdykcyjnymi zawartymi w rozporządzeniu.

3. Wniosek

125. W sprawie takiej jak niniejsza kontynuacja postępowania przeciwko pozwanemu jest zgodna z przepisami jurysdykcyjnymi zawartymi w rozporządzeniu nr 44/2001, jeżeli

42 — P. Mankowsky, w: T. Rauscher, op.cit. (ww. w przypisie 18), art. 26 pkt 6.

43 — W przedmiocie możliwych stanowisk zob. A. Staudinger, w: T. Rauscher, op.cit. (ww. w przypisie 18), art. 59 pkt 8; J. Kropholler, op.cit. (ww. w w przypisie 18), art. 59 pkt 9.

jurysdykcja sądu krajowego uzasadniona jest na mocy umowy dotyczącej jurysdykcji międzynarodowej w rozumieniu art. 17 pkt 3 rozporządzenia lub gdy na mocy art. 4 rozporządzenia jurysdykcję tego sądu ustanawiają przepisy prawa państwa, w którym ten sąd się znajduje. Przesłanką stosowania art. 4 rozporządzenia jest to, aby sąd krajowy po dokonaniu z urzędu badania zgodnie z art. 26 ust. 1 rozporządzenia stwierdził z całą pewnością, że pozwany nie ma miejsca zamieszkania ani w państwie członkowskim, w którym sąd ten się znajduje, ani w żadnym innym państwie członkowskim.

C — *Uwzględnienie prawa pozwanego do obrony*

126. Stosując uregulowanie krajowe takie jak § 29 ust. 3 OSŘ, oprócz przepisów jurysdykcyjnych zawartych w rozporządzeniu nr 44/2001 należy uwzględnić także prawo pozwanego do obrony. W tym kontekście należy rozróżnić dwie sytuacje.

127. W pierwszej z tych sytuacji sąd w ramach badania swojej jurysdykcji nie stwierdził z całą pewnością, że pozwany nie ma miejsca zamieszkania w innym państwie członkowskim. W sprawie takiej jak niniejsza zachodzi to w szczególności wówczas, gdy sąd wywodzi swoją jurysdykcję międzynarodową z umowy w rozumieniu art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 bez przeprowadzenia oceny, gdzie pozwany ma miejsce zamieszkania. W tej sytuacji sąd krajowy zobowiązany jest uwzględnić art. 26 ust. 2 rozporządzenia. Zgodnie z tym przepisem sąd zawiesza postępowanie do czasu ustalenia, że pozwany miał możliwość uzyskania pozwu w czasie umożliwiającym mu przygotowanie obrony lub że podjęte zostały wszelkie niezbędne do tego czynności. Co prawda art. 26 ust. 2 rozporządzenia znajduje zastosowanie jedynie wówczas, gdy pozwany ma miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego. Jednakże rzeczony przepis należy interpretować w świetle jego celu i powyższych rozważań [44] w ten sposób, że sąd krajowy zobowiązany jest przestrzegać wymogów wynikających z tego przepisu dopóty, dopóki nie stwierdzi z całą pewnością, że pozwany nie ma miejsca zamieszkania w innym państwie członkowskim.

128. Zgodnie z art. 26 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001 sąd może kontynuować postępowanie dopiero wtedy, gdy pozwany uzyskał pozew i nastąpiło to w czasie umożliwiającym mu przygotowanie do obrony. Celem niniejszego przepisu jest umożliwienie pozwanemu skutecznej obrony.

44 — Zobacz pkt 118 niniejszej opinii.

129. Doręczenie pozwu kuratorowi ustanowionemu przez sąd niezależnie od woli i bez wiedzy pozwanego co do zasady nie spełnia wymienionych przesłanek [45]. Z powołanych powyżej względów [46] w takiej sytuacji co do zasady nie będzie zapewniona skuteczna obrona pozwanego.

130. Ponadto zgodnie z art. 26 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001 sąd krajowy może kontynuować postępowanie również wówczas, gdy podjęte zostały wszelkie niezbędne czynności w celu umożliwienia pozwanemu obrony. Zatem faktyczne uzyskanie przez pozwanego pozwu w sposób umożliwiający mu skuteczne przygotowanie obrony nie stanowi przesłanki obligatoryjnej. W związku z tym art. 26 ust. 2 rozporządzenia co do zasady nie stoi na przeszkodzie uregulowaniu takiemu jak § 29 ust. 3 OSŘ, zgodnie z którym ustanawia się kuratora dla pozwanego, którego miejsce zamieszkania nie jest znane. Jednakże sąd krajowy zobowiązany jest zapewnić, że uprzednio z należytą starannością i rzetelnością przeprowadzono wszelkie czynności zmierzające do odnalezienia pozwanego [47]. W tym zakresie obowiązują wymagania analogiczne do tych, jakie stosuje się w przypadku badania na podstawie art. 16 ust. 2 rozporządzenia zmierzającego do ustalenia, czy pozwany ma miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim. Z tego względu odsyłam w tym zakresie do rozważań zawartych w pkt 116 i nast. niniejszej opinii, w szczególności do jej pkt 120.

131. Przedstawiona tu wykładnia art. 26 ust. 2 rozporządzenia nr 44/2001 jest również zgodna z przyznanym pozwanemu przez prawo pierwotne prawem do obrony określonym art. 47 ust. 2 Karty. Doręczenie pozwu kuratorowi ustanowionemu niezależnie od woli i bez wiedzy pozwanego narusza wprawdzie prawo do obrony określone w art. 47 ust. 2 Karty. Jednakże naruszenie to jest uzasadnione ze względu na chronione przez art. 47 ust. 1 Karty prawo powoda do skutecznej ochrony sądowej [48]. Sytuacja, w której powód nie mógłby wnieść powództwa przeciwko pozwanemu, którego nie można odnaleźć także po przeprowadzeniu z należytą starannością i rzetelnością wszelkich czynności zmierzających do odnalezienia, mogłaby prowadzić do całkowitego pozbawienia znaczenia prawa do

45 — Zgodnie z ww. w przypisie 14 sprawozdaniem Jenarda, s. 40, przesłanką ma być doręczenie pozwanemu pozwu osobiście lub w miejscu jego zamieszkania. Natomiast nie jest konieczne, aby pozwany faktycznie powziął wiadomość o pozwie na czas.

46 — Zobacz pkt 81 niniejszej opinii.

47 — Zobacz ww. w przypisie 14 sprawozdanie Jenarda, s. 40.

48 — W przedmiocie przesłanek uzasadniających takie naruszenia zob. art. 52 ust. 1 Karty, jak również wyrok Trybunału z dnia 2 kwietnia 2009 r. w sprawie C-394/07 Gambazzi, Zb.Orz. s. I-2563, pkt 28 i nast.

skutecznej ochrony sądowej. Ponadto rzeczona sytuacja mogłaby być nadużywana w ten sposób, że osoba chcąca uniknąć pozwania świadomie opuszcza swoje miejsce zamieszkania lub je regularnie zmienia [49].

132. Natomiast w drugiej sytuacji art. 26 ust. 2 rozporządzenia nie znajduje bezpośredniego zastosowania. Sytuacja ta zachodzi wówczas, gdy sąd krajowy nie wywodzi swojej jurysdykcji z umowy dotyczącej jurysdykcji międzynarodowej, o której mowa w art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001, lecz zgodnie z art. 4 rozporządzenia z prawa swego państwa. Przesłanką zastosowania art. 4 rozporządzenia jest brak miejsca zamieszkania pozwanego na terytorium państwa członkowskiego. Natomiast art. 26 ust. 2 rozporządzenia, jak wynika z jego brzmienia, stosuje się jedynie w przypadku gdy pozwany ma miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego. W tym kontekście powstaje pytanie, czy mając na uwadze prawo do obrony zagwarantowane w art. 47 ust. 2 Karty, art. 26 ust. 2 rozporządzenia stosuje się analogicznie, czy też art. 47 ust. 2 Karty znajduje bezpośrednie zastosowanie [50].

133. Niemniej jednak dla celów niniejszej sprawy nie ma potrzeby dalszej analizy powyższych kwestii. Artykuł 4 rozporządzenia nr 44/2001 można stosować jedynie w sytuacji, gdy sąd krajowy uprzednio stwierdził z całą pewnością, że nie stoi temu na przeszkodzie art. 16 ust. 2. W tym zakresie sąd krajowy będzie zobowiązany dokonać badania, o którym była już mowa w pkt 116 i nast., a w szczególności w pkt 120 niniejszej opinii. Rzeczone badanie odbywa się w oparciu o wymogi analogiczne do wymogów wynikających z art. 26 ust. 2 rozporządzenia lub art. 47 ust. 2 Karty. Zatem należy przyjąć, że sąd krajowy spełnił te wymogi już na etapie ustalania miejsca zamieszkania.

49 — I. Queirolo, w: U. Magnus, P. Mankowski, op.cit. (ww. w przypisie 22), art. 26 pkt 20.

50 — Przypadek taki jak niniejszy, w którym obywatel innego państwa członkowskiego korzysta z przysługującej mu swobody przemieszczania się, objęty jest zakresem stosowania unijnych praw podstawowych. Również art. 51 ust. 1 Karty, zgodnie z którym prawa podstawowe mają zastosowanie jedynie do instytucji i organów UE oraz państw członkowskich, nie powinien stać na przeszkodzie stosowaniu art. 47 ust. 2 Karty. Przedmiotem niniejszej sprawy jest bowiem prawo dostępu do wymiaru sprawiedliwości, a tym samym stosunek między obywatelem a sądami danego państwa członkowskiego.

VII — Wnioski

134. Ze wskazanych powyżej względów proponuję Trybunałowi udzielenie następującej odpowiedzi na pytania prejudycjalne:

1. Przesłanką stosowania przepisów jurysdykcyjnych zawartych w rozporządzeniu Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych jest istnienie sytuacji, w której sąd krajowy może mieć wątpliwości co do własnej jurysdykcji międzynarodowej. Sytuację tę należy przyjąć w sprawie takiej jak niniejsza, w której przed sądem państwa członkowskiego wniesiono powództwo przeciwko obywatelowi innego państwa członkowskiego, który w przeszłości miał miejsce zamieszkania w państwie członkowskim, w którym znajduje się ten sąd, jednakże jego obecne miejsce zamieszkania nie jest znane sądowi państwa członkowskiego.

2. Rozporządzenie nr 44/2001 co do zasady nie stoi na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego takiego jak § 29 ust. 3 czeskiego Občanský soudní řád [kodeksu postępowania cywilnego], zgodnie z którym dla pozwanego, którego miejsce zamieszkania nie jest znane, można ustanowić kuratora. Jednakże w ramach jego stosowania należy uwzględnić wymogi prawa Unii, wynikające w szczególności z przepisów jurysdykcyjnych zawartych w rozporządzeniu nr 44/2001 oraz z prawa pozwanego do obrony.

3. Artykuł 24 rozporządzenia nr 44/2001 należy interpretować w ten sposób, że znajduje on zastosowanie do spraw dotyczących umów zawartych z konsumentami w rozumieniu sekcji 4 jego rozdziału II. Jednakże wdanie się w spór przez kuratora ustanowionego dla pozwanego niezależnie od jego woli i bez jego wiedzy nie stanowi wdania się w spór przez pozwanego w rozumieniu tego przepisu, a w związku z tym nie uzasadnia jurysdykcji sądu, przed którym kurator wdaje się w spór.

4. Pod warunkiem że z umowy dotyczącej właściwości miejscowej danego sądu wynika również wola stron do zawarcia dorozumianej umowy dotyczącej jurysdykcji międzynarodowej sądów danego państwa członkowskiego, taka dorozumiana umowa może ustanawiać jurysdykcję międzynarodową sądu tego państwa członkowskiego zgodnie z art. 17 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001. Brak mocy wiążącej umowy dotyczącej właściwości miejscowej ze względu na jej nieuczciwy charakter zgodnie z art. 3 ust. 1 i art. 6 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich co do zasady nie wpływa na umowę dotyczącą jurysdykcji międzynarodowej, chyba że z woli stron wynika coś innego.